

RMLr. III.

333.

D O D E C A S VII.

MISCELLANEA-
RUM QUÆSTIONUM, EX

C. CORNELII TACITI, DE SITU
moribusque Germanorum, libello
desumptarum:

Quam à se conscriptam:

D. O. M. A.

*In inclytâ Argentoratensium
Academiâ,*

Præside

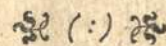
M. MATHIA BERNEGGE-
RO, HISTORIARUM IN EADEM
Professore ordinario,

Publicæ disquisitioni submittit

Ad diem 8. Aprilis,

JACOBUS ÖPPY Raikâ-Pan.

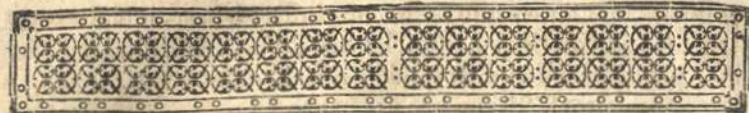
Μελέτη τὸ πᾶν.

ARGENTORATI,

Typis JOHANNIS CAROLI,

M. DC. XVI.

ILLVSTRI ET GENEROSO DOMINO, DOMINO

STEPHANO LISTIO, LIBERO BARONI IN

Köpcben, Kabold, & Prellenkirchen, Domino in Somlio & Janoshaza, &c. Sacrae Caesareae Regiaeque Majestati à consilijs, ac in florentissimo Hungariae Regno Judicij supremi Adfessori, Domino ac è sacro Baptismatis fonte Susceptori meo benignissimo,

S. P. D.

UO pacto, quae ratione posita apud nos beneficia compensari & queant & debeant, Illustris ac Magnifice Domine Baro, Domine Clementissime, ille quidem Philosophorum Coryphaeus Aristot. lib. 8. Eth. Nicom. cap. 13. innuit: *ἄποδοτέον δὲ*, cum inquit, *ὅσον ἐπέσβεστέ τις, ἢ καὶ πλεον.* tantum est reddendum, quantum quis est consecutus, vel etiam amplius. Verum quia ad referendam gratiam non virtute tantum est opus: sed & tempus requiritur, & facultas postulatur, & alia flagitantur, quae per sepe in nostrâ sita non sunt potestate & arbitrio: fit non raro, ut Philosophi praeceptum praeterire, aliorum debitores permanere, idque Maronis usurpare necesse habeamus:

Grates persolvere dignas

Non opis est nostrae.

Idem, Magnifice Domine Propater, & mihi, spatiū praeeriti temporis & memoriam pueritiae recordanti ultimā accidit. Tua enim est Magnificencia, quae sacro ex Baptismatis fonte mihi suscepto, ab infantia ferè, qua fui parentibus orbat, educato, & unâ cum filio FRANCISCO, Domino meo benignissimo, ad peregrinas terras ablegato, de sumptibus sufficientibus prospexit, & etiamnum liberalissime

A 2

pro-

prospicit. Hoc autem quo pacto compensari debeat, monstrat mihi quidem quo dixi loco Aristoteles. Sed *ad Nvaton* cum illud mihi sit, alium præscribit modum, & quidem meis humeris magis parem Cicero, quo debitor factis quidem permaneo, verbis autem aliquo modo nomina mea exolvere conor. Hanc autem declarandæ gratitudinis viam monstrat Philippica 3. cum *Gratia*, inquit, *et si tanta referri non potest, quanta debetur, habenda tamen est tanta, quantam maximam animi nostri capere possunt.* Accipe ergo, Magnifice Domine, disputationem hancce Politicam benignâ fronte, quam animi mei significandi qualemcunq; arrham veluti interpono, eaq; sanctè polliceor ac recipio, fore, ut aliquando beneficiorum acceptorum, si non factis ipsis, attamen celebratione subsequatur compensatio. Bona me tenet spes, Magnificentia Tuâ, gratiam & favorem, quo me à cunabulis (quod ajunt) ad hoc usque tempus profecuta est, erga me porro conservaturam & propagaturam: id quod non tantum spero, verum eâ qua decet animi observantiâ & subjectione oro. *DEUM* insuper votis ardentibus precor, ut Tuam Magnificentiam unâ cum Illustri ac splendidâ familiâ clementer respiciat, conservet, fortunet. Scripsi Argentorati, Calend. Aprilis, Anno salutis M. DC. XVI.

Familia Gloriâ, Generositatis Tuæ

Æterno cultu devotus

Jacobus Öppy Aut.
& Respon.

D J S P V T. N O N A

TACITI VERBA.

Rari gladijs, aut majoribus lanceis utuntur: hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto & brevi ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus veleminus pugnent, &c.

QVÆSTIO I.

In quo armorum genere virtus maximè ostendiquæat?

Quemadmodum alijs in rebus plurimum interest, media ad finem ducentia benè eligere: ita permultum refert, quo armorum genere ad inferendum hosti damnum utamur: quòq; virtutem bellicam demonstrare possimus. Longè major autem in hoc Romanorum, quàm ceterarum nationum fuit industria; quemadmodum in ijs potissimum bellis, quæ Tiberius contra Germanos gessit, videre est. Nam etsi Germani satis auderent, neque virtute bellicâ destituerentur: ob hoc tamen solùm, armorum scilicet genere & pugnæ superabantur, ut scribit autor noster lib. 2. annal. cap. 21. quo loco apparet, longas barbarorum hastas propter locorū angustias minùs ijs utiles fuisse, & Romanos scutis gladijsq; armatos expeditiores extitisse. Romani enim in prælijs semper majorem fiduciam in gladijs, quàm in alijs telis posuisse, hocq; modo eximias victorias consecutos fuisse, constat, quemadmodum passim de illis legitur, quòd etiam pila, vel ob iram, vel ob festinationem abjecerint, & unicè gladijs dimicarent, longèq; clariora fuisse ea, quæ spatis, quàm quæ pilis gesserunt, unde etiam major Germanorum strages edita. Idem & Virginii Consul facien-

Dyaboli
dum putavit. nam exercitus ejus fixis in terram pilis, gladios arripuit. Liv. lib. 2. Sic in pralio cum Samnitibus commisso, in quo Consul fuit Publius Philo, inquit Livius, lib. 9. Romanos, ne mora in concursu pilis emittendis, stringendisq; inde gladijs esset, pila velut dato ad illud signo, abjecisse: strictisq; gladijs cursu in hostem latos fuisse. Similiter factum fuit contra Etruscos in consulatu Fabij Rutilini. Ibid. De Attila ita scribit Iornandes c. 35. de rebus Gothicis: Addebat ei confidentiam gladius Martis inventus, apud Scytharū Reges semper habitus, quem priscus Historicus tali refert occasione detectum. Quum pastor quidam gregis unam buculam conspiceret claudicantem, nec causam tanti vulneris invenire posset, anxius & sollicitus vestigia cruoris insequitur, tandemq; venit ad gladium, quem incaute bucula herbas depascens calcaverat; quo effosso, pastor protinus ad Attilam detulit. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur se totius mundi Principem constitutum, & per Martis gladium potestatem sibi bellorum concessam esse. Sic de Ludovico IX. Gallie Rege & in numero 44. Ianyllæus Senehallus in ejus historia annotat, eum in conflictu illo acerximo, quem cum Saracenis in Egypto habuit, gladio Alemanico strenuè rem gessisse. Commendatur præterea gladius Georgij Castrioti, Epirotarum principis, quem Turcæ Ischenderbegum sive Scanderbegum, hoc est, dominum alexandrum vocarunt, quem gladium aliquando Mahometes, Turcarum Imp. data cautione videre cupiens, cum neminem in aulâ Turcicâ tanti roboris inveniret, qui eo commodè uti posset; ac proinde eo, velut ad terrorem suppositio, remisso, se ab ipso, hostili animo & arte delusum esse renunciaret, Scanderbegus ad hunc modum ei rescripsit: Bonâ se fide misisse acinacem suum, quo in prælijs validè strenuèq; uteretur: verum brachium suum, quo medios Turcas proscindere, transversos dividere, integròsq; artus detruncare soleret, non unâ misisse, sed sibi retinuisse. Nec sine causa Turcicus miles hodiè gladium suum leviter incurvum, qui illis Kilitich dicitur, tanti facit, ut maximo pretio eū comparare, diligentissimèq; asservare soleat; neq; facillè permittat, ad externos venalem exportari, ut auctor est Phil. Camerar. horar. succif. cent. 1. cap. 76. Quid? quod Sacra scriptura monumenta quoque Gladio principatum armorum tribuere videntur, quemadmodum legimus Machab. 2. quod Iudas Machabeus gladium Apollonij in pralio interfecti relictis cæteris spolijs elegerit: eòq; quamdiu vixit, in bello, pugnando contra Assyrios hostes Iudeorum fortiter usus sit. Hinc inquit etiam Dominus apud Ezech. cap. 12. vers. 16. Et relinquam ex eis viros paucos à gladio. Et licet tormenta majora

&

No. N. A.
& sclopetarij sæpenumero in prælijs hostibus valdè nocuerint, tamen in ijs spem victoria non semper collocandum est. Id quod optimè inter alios novit Iulianus, Caroli Caesaris, atq; Philippi filij præfectus peditum, qui Duci Sabaudia libere confessus est, se sæpè ad speciem solere uti sclopetarijs, non ad necessitatem, sed post primum impetum aciem hostium subijisse celeriter, & abjectis fulminibus, gladijs victoriam comparasse, neque unquam hac ratione frustra pugnasse, de quo videre licet Ioan: Sturmij orat. 3. de bello adversus Turc. Henricus sanè IV. Galliarum Rex, cui Magni cognomen res fortiter gesta pepererunt, hoc ipsum sæpius in conflictibus consecutus est. Id quod indicare voluit Lacon quidam sagittâ percussus, cum animam ageret: non me movet, inquit, quòd morior, sed partim quòd ab imbelli sagittario ac mulierculâ simili percussus, partim, quòd nullo facinore edito morior. Quæ querela eò potissimum spectat, quòd victis solatio esse solet, si virtute præstantis viri & aperto Marte cadunt. Et Lacedæmonij quoniam ensibus pugnare solebant cominus, non putabant esse virtutis, procul missâ sagittâ quempiam interficere, quod idem & femina possunt. Unde etiam Archidamus, Agefilai filius, cum catapultæ jaculum tunc primum è Sicilia advectum vidisset, exclamavit: ô Hercules! ἀπολαύων ἀνδρὸς ἀγαθῆς, actum est de virtute viri. Quanto verò magis hodiè sic exclamare licebit, postquam inventæ sunt novæ subtilitatis & operis admirandi catapultæ illæ, oblongum in tubum & equaliter teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non sumibus aut nervis intentæ singula mittunt spicula: sed inexcogitatâ priscis ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum incremento multipliciter rapiendos, certo primum nitrati ac sulphurei pulveris modulo temperatæ, insertos dein ore patente ferreos ex arte globos catenâsq; & alia obturamenta, fulminum instar flammis eluclantibus, cum horrendo fragore contorquent. Cujusmodi tormentis bellicis unusquisq; è fece populi, vel Herculem aut Alexandrum facillè possit occidere. Merito itaq; Antonius du Verdier lib. 3. fol. 453. Prosopographia sive descriptionis suæ insignium personarum, rasum illum & capatum Monachum Bertholdum Schwart nomine regis Nigrum, ut pote bombardarum inventorem execratur, inquiens. O perniciose invention plustost Diabolique, que humaine, faicte pour la totale destruction du peuple! N'Estoit ce asses d'avoir l'espée, le dard, la targe ou escu, le heaume, le corcelet, la lance, pour combattre & guerroyer, la-ou se monstroit un bon cœur, sans qu'il fut besoing de ceste detestable artellerie & pouldres pour miner, sapper, & faire bouleverser mouroilles de villes, tours & fortresses? Ou est le meilleur harnois, que

D. J. S. P. R. T.
que l'un de ces engins ne transperce de la sorte, qu'ils sont faictz. Je ne dire pas un homme seul armé, mais trois & quatre en outre, & à la fois. Vraiment tu fus partrop ennemy de la vie. Et quoy? si tu voulois, qu'il soit de toy memoire, falloit-il achepter par nostre mort ta gloire? Et quoy? ne pouvois tu autrement empêcher, que ton renom mourut, sans qu'il coustat si cher. O maudite façon: maudit art, maudit maistre: o malheureux canon: o malheureux salpêtre: o malheureuse pouldre: o boulets malheureux: o bourreaux inhumains des hommes valeureux! Par vous l'homme vaillant tombe aussi-tost par terre, que faict le plus poltron qui onques fut en guerre, &c.

Nudi, aut sagulo leves, nulla cultus jactatio: Scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt: paucis lorica: vix uni alterive cassis, aut galea, &c.

QUÆSTIO II.

An milites levis armaturæ, cataphractarijs præponendi?

Quemadmodum artifex, quamvis sit bonus & perfectus, absque idoneis instrumentis haud facile perfectum opus edere potest; sic nec fortissimus quisque miles destitutus idoneis ad se defendendum, & propulsandum hostem, armis, triumphare aut victor evadere potest. Perutile ergo esse pugnare volentibus, aptam habere armaturam, nemo non videt. Quam sanè aptitudinē potissimum in levi armaturā consistere, testatur inter alios Boter lib. 9. de Illust. stat. & polit. c. 9. ubi inquit: Arma, quibus corpus nostrum tuemur, proba sint & satis indurata, ut armatus contra impetum tutior incedat: sed sint etiam levia & habilia: levia quidem, ne molesta sint militi, & impedimento. Quæ levis armatura potissimum consistit in muniendo pectus thorace pectorali, & tegendo caput galea, contra ictus & punctiones gladij. Ejusmodi enim armaturā muniti milites, aptiores erunt ad expugnandum urbes, ad lacessendum exercitum hostilem, eumque continuis velitationibus defatigandum, ad comæatum intervertendum, & ad hostem jam dissipatum persequendum.

No. Na. P. S. Q.
quendum. De quibus fusiùs differit Machiavel. lib. 2. de arte milit. Et Onofand. in suo Strateg. cap. 18. vult, ut levius armati propter agilitatem in loca aspera & impedita locentur: ubi certè cataphractorum nullus usus esset. Insuper etiam flumina transire illos posse, Tacitus eleganti exemplo Agricola in vita ejus cap. 18. ostendit, qui postquam Ordovices devicisset, Monam insulam in potestatem redigere constituerat: cum autem in hoc ancipiti dubio, consilio navibus destitueretur, depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliorum militem, quibus nota vada, quique in patria tantum natandi usum paraverant, ut ipsi natantes arma equosque tenerent ac regerent, repente in illam insulam immisit: quos quidem natatores equites, Batavos fuisse, colligitur ex ejusdem auctoris nostri lib. 4. Hist. cap. 13. ubi Batavorum equitum fit mentio, qui arma (levia tamen) equosque retinentes, Rhenum perturbare soliti sint. Et Xiphilinus in Hadriano de iisdem scribit, quod armati etiam Danubium transierint. Egregium quoque hujus rei exemplum refert Bonfinius lib. 8. rerum Ung. decad. 2. fol. 321 de Tartaris, quos fugam simulant, Vgolinus Colociensis Metropolitæ cum suis cataphractarijs insecutus est, quia verò propter gravem armaturam luto tena. i. hæserunt, ideoque à Tartaris, facile ob levem armaturam transantibus, caesi sunt. De Tigra. Armeniorum Rege annotat Machiavel. lib. 2. de arte milit. quod is exercitui Romanorum, cui Lucullus præerat, centum & quinquaginta millia equitum opposuerit, inter quos plerique, instar cataphractorum nostrorum armati erant, qui etiam cataphractarij dicebantur, cum Romanorum equitatus vix sex, peditatus verò quindécim millium levis armaturæ esset, adeo, ut Tigranes conspecto tam parvo exercitu per risum iocumque diceret, tot equidem equites fortè legationi sufficerent; nihilominus cum ad manus ventum esset, victus fuit: ideoque is qui prælium istud descripsit, cataphractos istiusmodi improbat, eosque ideo inutiles esse demonstrat, quod facie tota armata, visui vix locus pateret, quò aprè ictus in hostem destinaretur, tum ob gravitatem armaturæ, si equis deicerentur, nec resurgere, nec quicquam dextrè gerere possent. Quomodo & auctor noster lib. 1. histor. c. 79. Sarmatas infeliciter cum Romanis pugnasse scribit, eò quod humido die lapsantibus equis, & cataphractorum pondere (id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut prædure corio confectum; ut adversus ictus impenetrabile, ita impetu hostium provolutis inhabile ad resurgendum) simul altitudine & mollitiâ nivis, hauriebantur. Hinc David, divinus ille Psalter à Saule armis gravioribus indutus, eadem recusavit, quod sibi culeo insursum, ubi se morare non posset, videretur; ut videre licet lib. 1. Samuel. cap. 17. vers. 38 & sequent.

quent. Ex his ergo alijsq; rationibus, leviter armatos cataphractarjs uno verbo præferimus.

Duces ex virtute sumunt, &c.

QVÆSTIO III.

An duces belli potiùs peritiâ rei militaris, quàm virtute eligendi?

Non minùs verè quàm prudenter Aristoteles s. polit. c. 9. dicit: In bellicâ præfecturâ major aspectus habendus peritiæ, quàm virtutis ac morum. Idq; non sine simis rationibus. Nam in electione illa primariò talis virtus requiritur, quâ munus susceptum melius præstatur: jam verò munus Imperatoris bellici. melius scientiâ rei militaris, quàm virtute perficitur, sequitur ergò, in electione imperatoris bellici potiùs peritiâ rei militaris, quàm virtutem requiri ac necessariam esse. Secundò, potest aliquis bonus esse civis, etsi morales virtutes desint; secundum Aristot. lib. 3. Polit. cap. 3. E. potest etiam esse dux fortis, etsi vitæ integritate careat. Cujus rei exemplum habemus in autore nostro lib. 2. histor. cap. 86. Labantibus Vitellij rebus Vespasianum secutus, grande momentum addidit Antonius Primus, pace pessimus, bello non spernendus. sic Antonius quamvis Cleopatram Reginam Ægyptiacam diligit, imbelli tamen Catoni, qui unicè justitiam & equitatem colit, est præferendus: non quòd Cato non sit vir melior, sed quòd Antonius rei militaris longè peritior habeatur. Ita Sylla dux fuit nobilis, sed superbus: dux nobilis Cariolanus, sed furiosus: Antiochus dux nobilis, sed intemperans; dux nobilissimus Alexander, sed crudelis fuit, ut testatur Plut. in horum vitis. Insuper, ut leo fortis, & tamen rapax: ita dux peritus bellandi, & tamen malus esse potest. Quamvis optandum esset, ut duces Themistoclem, Scipionem, Agesilaum, Epaminondam, Africanum & Pompejum tam in re militari, quàm vitæ integritate imitarentur, hoc est, ut non solum hostes, sed etiam semet ipsos vincere & moderari contenderent, & ut facinora egregia ederent, facinora verò vitæ dissoluta respuerent atq; fugerent. Qua tamen si nequeunt haberi juncta, ad alterum illud, peritiâ, inquam, militarem potiùs esse respiciendum existimamus. Unde rectè Aeneas Sylvius, qui postea ad Pontificatus summi fastigium ascendit, & appellatus fuit Pius 2 in sua oratione, in conventu Imperij Francofordiæ ad Mennū, ad Principes & Ordines universos habitâ admonet, ut tales belli duces

eligant,

eligant, in quibus sit peritiâ sive scientia rei militaris, auctoritas evidens, præsumpta felicitas: qui sint laboriosi in negotijs, fortes in periculis, industrij in agendo, celeres in conficiendo, & denique consulti in agendo.

Cattis multum rationis ac solertia est: præponere electos, audire præpositos: quòdq; rarissimum, nec nisi ratione disciplina concessum, plus reponere in duce quàm in exercitu &c.

QVÆSTIO IV.

Plùsne sit in duce, quàm in exercitu reponendum?

Verissimum est illud apud Curt. lib. 10. Militarem sine duceturbam esse corpus sine spiritu. Et illud Demadis, qui defuncto Alexandro M. exercitum Macedonum Cyclopi excacato adequavit: Plut. in apophr. Nec non illud Chabria, Exercitum cervorum meliorem esse duce Leone, quàm exercitum Leonum, duce cervo. ibid. Quo innuere voluit, satius esse, ut exercitus pusillanimus habeat ducem fortem ac animosum, quàm dux animi abjecti, animosum exercitum. Etenim exercitus vel numerosissimus absque duce est ingens sine capite bellua: grex pastore carens: sine auriga currus. Nec tam exercitus dicendus, quàm armata quædam multitudo: quàm vagantem atque palabundam ferri, parvoq; tempore, hosti prædam fieri necesse est, teste Quint. Curt. lib. 3. Præterea, ut remiges sine gubernatore: ita milites sine imperatore nihil valere, confirmat noster lib. 3. Hist. ubi Vitellianum exercitum indigum rectoris & consilij vacuum à Vespasiano facilè profligatum fuisse scribit. Hinc & Agesilaum Spartanum in memorabili illa ad Mantineam pugna suos Lacedamonios hortatum fuisse legimus apud Plutarch. in Apophteg. ut ceteris Thebanis neglectis, in solum ducem Epaminondam tela sua dirigerent, quòd hoc prostrato, de ceteris victoria haud difficilis futura esset. De eodem Epaminonda Thebano memorat Polyanus lib. 2. num. 15. quòd suos Thebanos, ut confidenter in Lacedamonios imperum facerent, adhortatus, maximam ceperit serpentem: cujus capite in omnium conspectu attrito, dixerit: videtis, quòd reliquum corpus, si caput adimatur, inutile sit: ita si

B 2

hostium

hostium caput, nempe Laconicum hoc contriverimus: reliquum corpus soci-
rum nullius erit usus. Hoc dicto persuasi Ihebant, in Laconicum agmen incur-
rentes, id superarunt. Unde recte & omnino sapienter Pausanias Plisto-
nactus F. percontanti, quo pacto Thraces debellari possint? respon-
dit: si qui vir optimus est, eum belli ducem elegerimus; teste eodem
Plutarch. ibid. Alexandro Magno cum nunciatum esset, quadraginta mil-
lia virum in monte inaccessio, & ratione situs inexpugnabili delitescere sub
duce metuloso & timido: certo certius sibi victoriam pollicitus est, ac si jam
jam in manibus positam haberet; plane statuens aliquid ducis animo fore,
ut facilius ad montis claustra ac propugnacula ipsi contingeret aditus, quod
& brevi post factum. Romanam certe rem ducibus validiorem quam
exercitu, Livius pronunciat lib. 2. cap. 39. Et quantum ducis excellentis prae-
sentia possit, exemplo Mathia 1. Regis nostri nunquam satis laudati demon-
strari potest ex Bonfin. dec. 4. lib. 9. pag. 677. Quod pertinent illa apud Cas.
lib. 2. de bello Gall. Caesaris adventu spe illata militibus, ac redintegra-
to animo, quum pro se quisque in conspectu Imperatoris, etiam ex-
tremis suis rebus, operam navare cuperet, paullum hostium impe-
tus tardatus est. Ex quibus luculenter patet, plurimum ad victoriam com-
parandam momenti esse in imperatore; quemadmodum in omni alio negotio
magni refert, quales sint, quibus gerenda rei auctoritas creditur.

Cattis rari excursus, & fortuita pugna, &c.

QVÆSTIO V.

An velitationes ante justum prælium commit-
tendæ?

Cum præcipue ducis partes sint, cognoscere, an bellum differendum,
an verò maturandum sit: teste Amirato Lib. 18. disc. 5. ideo abs re non erit, si
etiam de medijs, quibus illud sciri potest, sollicitus fuerit. Optimum autem
medium sunt velitationes, sive levia, ut vocant, prælia, per quæ ut plurimum
& fortitudo & vires hostium cognosci possunt. Nam perinde ut hostem vali-
dum deprahendet dux, sic bellum reget: si inferiorem, maturabit: si vero su-
periolem, moram interponet. Facit ad confirmandam nostram sententiam
Casari & duci & historici excellentissimi auctoritas, qui suo exemplo cate-
ros

ros orbis terrarum duces docere vult, ut nulla ratione cum hoste, præsertim
novo, dimicent, nisi levibus prælijs tentetur. Et Attilam Hunnorum princi-
pem, præcursoribus aliquibus præmissis, qui tenuia primùm futuri conflictus
edere ut præludia justa pugna committenda quævisse tempus & occasionem,
Nicolaus Olavius in ejus vita scribit. Hinc memorabilis est Q. Fabij ad M.
Livium oratio, quæ monuit, ne prius, quam genus hostium cognosceret, te-
merè manus confereret. Et si quis obijciat, per parva prælia & velitationes
partem exercitus succumbere: satius tamen cum Amirato esse putamus, pau-
cos velitationum periculis objectare, ut victoria facilius obtineatur, quam ut
incognitis viribus & fortitudine hostis, totus exercitus concidat, vel maxima
ejus pars intereat, ubi & de ducis existimatione actum esset. Curet itaque
optimus quiq; dux, ut levibus prælijs hostem tentet, priusquam confligat.

Aliquando etiam victis ira virtusq; &c.

QVÆSTIO VI.

An desperatione pugnaces, sint fortes dicendi?

Ex desperatione ad pugnandum coactos, non esse fortes, sed audaces &
pugnaces tantum, patet inter alia etiam ex hoc, quod illorum audacia non
est conjuncta cum ratione & vera fortitudine, quæ in ætæ ætæ, ex certo
animi proposito atq; consilio profiscitur; sed potius cum dolore aut aliqua
offensione ex desperatione existit. Neq; tamen interim negamus, cum ta-
libus periculosius interdum quam cum verè fortibus dimicari. Unde rectè
inquit Rodinus lib. 3. de Rep. cap. 7. Infelicitè cum desperatis homini-
bus bellum geritur: qui cum nullam, si vincantur, salutis aut præ-
sidij spem habent, desperatione victoriam sapissimè adipiscuntur.
Et Josephus lib. 1. de Bello jud. cap. 14. Hostes audaciores facit victoriæ
desperatio. Ut & Iovius lib. 2. Historiarum. ultima necessitas, despera-
tos in rabiem vertit; & plerumque, qui penitus de vita desperant, ex
timidis longè pugnacillimos facit. Hinc rectè Vespasianus in quadam
pugna cum Iudæis, militibus suis imperat, ne cum hostibus mortis avidis ma-
num conferrent. Nihil enim, ut esse impetuosius desperatis: restingui
autem illorum impetus, si proposito frustrentur: quasi flammam,
si materiam non inveniat. Joseph. de Bello jud. cap. 3. Quod præceptum
optime inter alios novit Agésilæus Lacedæmonius, qui cum intellexisset in acie,
hostes locorum conditione clausos, desperatione acrius dimicare, ipso um or-
dines

dines laxavit, & ad evadendum viam aperuit; rursusq; in abeuntes contra-
xit aciem, atq; ita sine suorum sanguine hostes cecidit. Ita Hannibal cum
ad Thrasymenum inclusi Romani acerrimè pugnarent, diductis ordinibus, fe-
cit eis abeundi potestatem, euntesq; sine suorum sanguine stravit. Sic Caius
Iul. Caesar Germanos, ex desperatione fortius pugnantes, emitti iussit, fu-
gientes aggressus est. Et huius regula contraria exempla infinita cum sint,
nullum tamen Francorum nomen calamitosius esse potuit, quàm, quod præ-
lio Pictaviensi Ioanni Regi contigit: qui cum hostibus pacem petentibus, & ut
illis impune regni finibus excedere liceret, permittere noller: non tantum se-
ipsum, verum decus Nobilitatis, totiusq; imperij fortunas ancipiti prælio com-
misit: ita quidem, ut decem circiter millia desperatorum hominum, quadra-
ginta quinque millia fugarint, ac Regem captivum abduxerint. Proinde, etsi
concederetur, desperatione pugnantes habere aliquam fortitudinem: illa
sanè alia non erit, quàm apparens quæ nominatur fortitudo. nam perinde
ut aliquis verè bonus est & dicitur: alius verò apparet, ita quoq; aliquis verè
fortis dicitur, qui sola honestate publicaq; utilitatè commodo nititur; alius
vero (ut antea dictum) apparet, qui propter alias causas, quàm propter
honestatem & publicam utilitatem impellitur, ut labores, pericula, mortemq;
ipsam audeat adire & sustinere. Non enim ignoramus, esse vires, ubi nimius
timor est, nam & timidissima quæque bellua, clausæ quasi, ubi nullum se ha-
bere profugium sentiunt, ferociores factæ, ob desperationem etiam acerrimè
pugnant: quia feritate nihil est impetuosius, nihilq; magis rabiosum, teste
Bod. lib. 9. cap. 3. At fortis optimè videt, ne rationis præcians, regulam mor-
dumq; veræ fortitudinis transgrediatur.

*Effigies & signa quadam detracta lucis,
secum in prælia ferunt. Et infra: Formas apro-
rum gestant: id pro armis omniumq; tutela.*

QVÆSTIO VII.

An amuleti militariibus aliqua contra vulnera vis
insit?

Amuleta & remedia contra tela, vulnera, & sanguinem sistendi, non
tam veteribus præstantissimis heroibus ac viris, quàm hodierno die plurimè
semi-christianis, usui fuisse, & adhuc esse, historia contestantur. Ad stipula-
tus huius

tus huius superstitioni Nabodabeguca Princeps regionis Malaca, teste Orosio
lib. 7. de rebus Ind. & Afr. qui in conflictu cum Malacensibus, multis vulneri-
bus confissus, ita cecidit, ut nullum sanguinem emitteret: cum verò illum nu-
dassent, & armillam ex auro factam, in qua lapis quidam erat inclusus, de-
traxissent: magna repente vis sanguinis ex illis vulneribus emanavit; qui la-
pis, teste eodem Orosio, ex bestijs quibudam eruitur, quæ Siamenses, Cabrisiat
appellant. Qui lapis mirificam ad sistendum sanguinem vim continere dicitur.
Similis historia recensetur à Molano, affirmante Petro Matthæo, cum anno
1568. Princeps Auriacus numerofo exercitu in Brabantiam irrumpere tenta-
ret, in agro juliacensi, propè Trajectum ad Mosam fluvium, quendam Hispa-
num captivum milites arbori alligatum, silopitis vel bombardis manuarijs oc-
cidere conabantur: verum frustra suos in illum tormentorum globos emiserunt,
nec ulla ratione creberrimis ictibus ledere potuerant, quippe amuleto muni-
tum: quò sublato, primò ictu bomba extinguitur, occubuit. Aliud exemplum
narrat Salustius Pharamundus in Carolo Allobroge, sive historiâ de superventu
Allobrogum in urbem Genevam, A. C. 1602. Militum audaciam auxisse ini-
tium quadam incantamenta carminum, quæ à Iesuitis Thonomanis accepisse
ajebant, quibus se munirent contra hostium virtutem, & vires. Viscebantur
(inquit) in illis cruces, principium Evangelij S. Ioannis, nomina B. Maria, Ie-
sus, Trinitatis, & haud scio qui ignoti characteres, sub signatu verbi istius lin-
guæ Franciâ. Quicumque hanc schedulam portaverit, eo die non pe-
ribit, neque terrâ, neque aquâ, neque gladio. Nec mendax fuit, licet
solenni suo usus sit satan. Nam postridie strangulati, in aëre perierunt. Hæc ille.
Ceterum unde vis talis amuleti insit, item an & quatenus ijs uti sit licitum,
si quaratur, nos sententia Ioannis Georgij Gödelmanni Consiliarij Electoris
Saxonici præstantissimi ad stipulamur: qui lib. 1. cap. 8. de curatione morb. præ-
pæst. g. postquam naturales & rationales curationes admittit, ita scribit:
quando res naturales, ut herbae, in certa cœli constitutione collectæ,
characteres, sigilla, carmina, Evangelium S. Joannis, quæ neque
qualitate elementari, nec occultis viribus agere possunt, collo aut
cæteris corporis partibus appenduntur, aut ad fugandos Dæmones,
aut ad avertendos globos bombardæ, ictus gladij vel hastæ; tum illa
amuleta fiunt Sacramenta Diaboli, & si morbi per tales appensiones
curentur, aut aliæ actiones, non viribus earum rerum fiunt, sed Dia-
bolus ipse, ex pacto vel tacito vel manifesto per illas curat & agit
permittente Deo. Pergit idem & ait: naturalia sunt licita, & sunt res
quæ suâ, sive occultâ qualitate divinitus in primâ suâ creatione indi-
ta, sem-

Disputatio
ta, semper eodem modo agunt in corpora, quibus applicantur sive sua sympathia sive antipathia, qualia esse creduntur, radix & semen prœonia collo appensaritem viscus quercinus collo appensus in præservandis & curandis puerulis ab epilepsia: item quodd corallium rubeum orificio ventriculi appensum corroboret ventriculum. Sic anulum ex ungula Alcis, digitis vel manuum vel pedum gestatum, mederi convulsioni, non quidem sua qualitate, sed occulta virtute, ut medici scribunt. hæc ille. Hanc veram sententiam confirmat Camerarius Meditatur. Historiarum cent. 3. cap. 30. dum ita inquit: Etenim hæc quoque est idololatria, si vis curandi, herbis, plantis, animalibus, metallis tribuatur, nisi eadem opera, laus ad Deum referatur. Et Augustinus cum Chrysostomus statuit, meram esse idololatriam, si charta aut characteres collo appendantur, quicquid etiam illis inscribatur, si ignorantes fecerint; sortilegium verò, si istud illi commiserint, qui norunt interdictum, nec eo minus fidem superstitionibus adhibent.

Mattiaci ipso adhuc terræ suæ solo & cœlo acrius animantur &c.

QUÆSTIO VIII.

An in delectu militum habenda ratio patriæ?

Sub nomine patriæ hic intelligimus locum, ubi quis natus & educatus sit: qui sanè in delectu militum haud temerè negligendus est. Et quoniam certerè asperitas locorum, hominum quoque ingenia (ut inquit Curtius lib. 7. de rebus gestis Alexandri M.) durat: cum Seneca in epist. 51. fortiozem militem è confragoso venire, segniores autem esse urbanum & vernam, statuimus. Vernacula multitudo lascivix sueta, laborum intolerans est, ut verè inquit noster lib. 1. annal. c. 31. Et urbani, quo divitijs & voluptatibus locupletiores, tanto magis imbelles: teste eodem Tacito. 3. annal. c. 46. Hæc omnia longissime ab agricolis & hominibus, qui in montosis, confragosis, rigidis & asperis locis nascuntur & educantur, absunt. Degunt enim illi sub dio, labore nutriuntur. soli sunt patientes umbræ negligentes, balnearum nescientes, deliciarum ignari, parvo contenti, qui membra habent laboribus benè indurata, quibus gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre consuetudo de rure est. ut inquit Veget. lib. 1. de re milit. cap. 3. Hi postmodum si ad usum armorum erudiuntur, nullum est dubium, quin optime pugnent. Et nescio

8084
scio sanè (cum Vegetio lib. 1. c. 3. ut loquar) quomodo minus timeat is mortem, qui minus deliciarum in vitâ nōrit. Hinc etiam Xenophon lib. 1. de pædia Cyri inquit: Strenui ij sunt bellatores, qui & certandi laborem, & in exercitu famem & sitim, & reliquas ærumnas patienter ferre, & absque fatione magna præstare possunt. Omnium autem bellicosissimi milites (juxta Vegetium) ex ijs potissimum mundi plagis leguntur, quæ non nimium vicinæ sunt soli, & non nimium etiam remota a sole. Nam qui ex temperatioribus plagis conscribuntur milites, illi fortes plerumque & prudentiores fieri solent, quia temperatâ complexionem sunt præditi. Qui verò populi a sole nimium sunt remoti, illi plerumque fortiores fieri solent, quam prudentiores, quia copia sanguinis metum vulnerum illis adimit: Sic viceversa soli viciniore, prudentiores plerumque, quam fortiores fieri solent, quia ficciori præditi sunt cerebro, ideò, etiam propter sanguinis tenuitatem vulnera metuunt.

Intelligere occasiones, differre impetus &c.

QUÆSTIO IX.

Impetune an verò perseverantiâ bellandum?

Chilon dicere solebat, tardè quidem aggredienda esse omnia, verum cum semel jam inceperis, animò ratione benè institutò & constantissimò in agendo perseverandum esse. Stob: serm. de prudentiâ. In qua etiam sententiam animis eunt illi apud Livium lib. 34. Maxima partis sententia erat, perseverandum in bello esse, ad tollendū tyrannum: nunquam aliter tutam libertatem Græci fore: satius multo fuisse, non moveri bellum adversus eum, quam omitti motum. Cujus rei præter Romanos ad virtutum cæterarum adnotandum præbuit exemplum Marius, quem contra Cimbros militem tenuisse in castris, donec invicta ea rabies & impetus furiosus, quem pro virtute barbari habent, consenesceret. Florus lib. 3. cap. 3. Temeritas enim ubi primum impetum effudit, sicut quædam animalia amisso aculeo, torpet. Curt. lib. 4. Et certè utroque pollice ij laudandi, qui ceri a ratione ducti, quodcumq; aggrediuntur, justitia consentaneum esse scientes (quamquam principio secus videatur) se constanti animo brevem aliquam, neque veram ignominiam devorare, quæ totum illud temporis spaciū occupet, quod ab opere incipit usq; absolutionem & perfectum quasi partum ipsius continetur.

C

Infame

*Infame in omnem vitam ac probrosum,
superstitem principi suo ex acie recessisse, &c.*

QVÆSTIO X.

An rectè fiat, si dux cum militibus in defensionem
mutuam sese devoverint?

Magna hac in re cautio est adhibenda, antequam juramenti vinculo
facta confederatio sequatur. Libera enim & voluntaria militum sententia
primò habeatur optime explorata, nec illa sit coacta aut invita. Nam cogi
illos si contingat, non facile id, quod speras, assequeris. Boter. lib. 9. cap. 18.
Et Terentius dicit: Nihil est tam facile, quod non fiat difficile, si invi-
tus facias. Nec defuerunt duces peritissimi, qui concremati navibus, alijsq;
refugijs sublati, necdum tamen copias adducere potuerunt, ut cum hoste vel-
lent congregi. Deinde redditur ista confederatio sive devotio illustrior atque
excelsior conjugatione. Cujus rei exemplum est in duce & militibus Agrien-
sibus, qui cum Anno 1562. à Mahomete Bassa gravissima obsidione cincti, &
sexaginta millibus militum & quinquaginta bronzeis subinde appeterentur,
uno ore (quamquam de ipsorum fortitudine ex tredecim hostilibus concussioni-
bus gravissimis, quas fortiter sustinebant, plus satis constabat) conjurasse
perhibentur, nullis se conditionibus Turcæ dedituros: secus verò qui fecerit,
de capite ejus actum iri. Ut autem illorum devotio firmiter maneret, & via
omnes proditionibus obstruerentur, vecuerunt, ne plures tribus colloqueren-
tur. Fama etiam de illis est, quòd, quantumvis multa egregia à Mahomete
illu promitterentur, si sese dederent, nihil tamen ab ipsis Ungaris responsi
acceperit; sed illos feretrum intra duas lanceas nigro pannò velatum in mœ-
nibus collocasse, indicaturos, si Turca urbe expulsos vellet, mortuos efferret.

*Ex omni juventute dilectos ante aciem
locant.*

QVÆSTIO XI.

Veterani, an juvenes, in fronte locandi?

Acies (teste Veget. lib. 3. cap. 14.) si sapienter disponitur, plurimum
juvat

juvat: si imperite, quamvis optimi bellatores, malà dispositione franguntur.
Pergit idem Vegetius, vir generis & fortitudinis splendore praestantissimus ci-
tato in loco, & ait: Instructionis lex est, ut in primo exercitati & veteres mili-
tes, quos antea principes vocarunt, collocentur. In his enim, qui & etate ma-
turiore, & usu confidentiores, ut potè qui antea saepius ex periculo salvi eva-
serunt, praecipue virtus militaris conspicitur. Id quod Alexander Mag. (teste
Curt. lib. 3. de reb. gest. Alexandri Mag.) cum Dario praeliaturus observavit.
Phalangem enim, qua nihil apud Macedones validius erat, in fronte constituit,
resq; illi secundò cessit. Et Scipio Amiratus de aciei dispositione lib. 21. disc. 2. dis-
serens, triarijs sive veteranis primum locum in acie propter singularem vir-
tutem bellicam longò usu acquisitam assignat, & tyrones, utpote quibus tan-
quam inexpertis bellum dulce, in minus periculosum locum rejicit. Sed videtur
sibi Vegetius supra citato in cap. contrarius esse, dum ait: Sextus (h. e. ulti-
mus) ordo post omnes à fortissimis & scutatis, & omni genere armorum mu-
nitis bellatoribus tenebatur, quos antiqui Triarios appellabant. Hi ut requieti
& integri acius invaderent hostes, post ultimas acies stare consueverant. Si
quid enim primis ordinibus accidisset, de horum virtutibus & viribus repara-
tionis spes tota pendebat. Et alibi inquit; ad victoriam plurimum confert, ut
lectissimos de peditibus & equitibus habeat dux post aciem in subsidijs prapa-
ratos: Imò velut in insidijs. Etenim qui superveniunt, terribiliores sunt hosti-
bus, qui in manibus sunt & pugnant; Sueton. cap. 58. Xenophon lib. 3. memo-
rabilium vult, ut in bello illi primò & ultimo ordinentur, qui fortitudine
excellunt: in medio verò peiores, ut à primis ducantur, ab ultimo verò impel-
lantur. Cum verò nulla ars minus habeat stabilia praecepta quam militaris,
teste A. Hirt. lib. 3. de bello civili, propter subita pericula in bellu ingruentia
& fortunæ dominationem, ideò non semper & ubiq; sed pro ratione loci, qui
amplius interdum prodest quam virtus, milites collocandos statumus.

*Fortunam inter dubia, virtutem inter cer-
ta numerare.*

QVÆSTIO XII.

An in bello sit aliquod fortunæ momentum?

Cur duces nonnulli victi aliquando, deceptiq; succubuerint, alij verò
præclare fortiterq; faciendo gloria & fama stimulis excitati sint, egregie osten-
dit Ono-

dit Onosander in prafat. Strategici sui, dum ait: Fortuna Subsidiarij auxiliarii & commilitionis vicem præstat, non tamen imperatoris. Stulti (*pergit idem*) qui rebus in bellis malè gestis solam fortunam, & non etiam militum ignaviam imbelliamque accusant, & victoriæ laudem ducum virtuti consilioque esseptam eventui tribuunt. Nam veritati æquitati que consentaneum non est, profligato exercitu criminari fortunam, imperatorem prorsus inculpatum dimittere; & contra valdè ingrati animi est, ducem, adeptâ victoriâ il- laudatum prætermittere, ac omninò omnem uni fortunæ referre gratiam. Hæc ille. Quæ in re Gentiles graviter errarunt, res mortalium omnes fortuna, veluti Dea & Fatus suis, inani superstitione excacati tribuente; quemadmodum passim apud Ethnicos scriptores videre est. Nos verò Christiani, patefactâ veritatis luce, æternæ providentiæ & voluntati Dei omnia sive nobis adversa, sive prospera accidunt, primariò rectissimè attribuimus. De qua re tale epigramma Philip. Camerar. Oper. succis. cent. 1. cap. 80. annotavit.

Si vitam spectes hominum, si denique mores,

Artem, vim, fraudem, cuncta putes agere.

Si propius spectes, fortuna est arbitra rerum:

Nescis quam dicas, & tamen esse vides.

At penitus si introspicias, atque ultima primis

Connectas, tantum est rector in orbe Deus.

Quo cum sentis illud Platonis in Serm. de Provident. dum ait: Deus omnia, & secundum Deum fortuna, & occasio humana gubernat omnia. Huc referendum est, quod Urspergensis & alij vetustiores historici de Hunnis memoria tradiderunt. scribunt enim, Hunnos citra Mæotidem paludem habitasse; tantumq; venationibus operam dedisse, neq; de alijs regionibus sollicitos fuisse. Non enim putabant, in alterâ ripâ terram cultam, vel homines reperiri. Verùm cum fortè venatores quidam conspicerent cervam lento gressu paludes transeuntem, atq; interdum quasi vadum exploraret, subsistenter, donec in alteram ripam evaderet; idq; illis mirum & insolitum videretur: ejus duntaxat cervæ semitam procul subsecuti sunt, quo ad ipsi quoq; continentem attingerent. Ibi videntes regionem amplam & à Scythis habitatam, remeantes eadem viâ ad suos, illis indicârunt, quid accidisset. Hi cum audirent, paludes vadasas & permeabiles esse vix sermonibus ipsorum fidem habuerunt; tandem persuasi, magnò exercitu coactò concluderunt vadum illud per cervam illis divinitus indicatum esse: traj. cōq; lacu, Scythas & finitimos oppresse-

opprefferunt; eozq; interj. No tempore mirâ felicitate progressi sunt. Est ergo nobis Christo nomina qui dedimus fortunæ nihil aliud, quam subitus atq; inopinatus eventus à DEO prævius & concessus propter obscuritatem ignorantie nemq; causarum nos latentium.

SOLI DEO GLORIA.

AD NOBILEM ET ERVDITVM DOMINVM RESPONDENTEM publicè differentem.

I.

Non benè præcipiunt qui nil cum Pallade Martem
Consilij quicquam participare putant.
Iliacam Græcis quoniam nil tradidit urbem,
Ex Troiâ quàm quod pulsa Minerva fuit.
Sed benè Bellona conjungens ÒPPIVS artes:
Palladis in gremio Martia bella docet.
Turcos quævis patrjs depellat fortiter oris:
Et rediens victor præmia magna ferat.

officiosi animi ergò scribebat

Joannes Ludovicus Hauvenreuterus, Philosoph: & Medic: D.
Acad. p. t. Decanus.

II.

Res adversa; sacris se totum tradere Musis:
Hisq; ferrigidum jungere Martis opus.
Sanguine profuso MARS gaudet & ense: MINERVA
Libris; sueta sacri fundere fontis aquas.
Es miles prudens ÒPPI; dum jungis utrumq;
Nam si sstat vera Nobilitatis honos.

*Caeside facunda Tetutum redde Minerva:
Et clypeo Martis ritè tuere genus.
Hunnorum belli sic conservabis honorem;
Factusq; accedet posthuma fama tuis.*

Jacobus à Bruck Angermundt cogn.
Sil. honoris causâ scribebat.

III.

Naso velut Getico: sic circum Marte sonatur
Finitimo, Ungarici qui colit arva soli.
Militis ergo boni quò possit munus obire:
Tu de militiâ publica scripta locas.
Pannonia contra Turcorum barbaraturma
In fastis quantum laudis & artis habent:
Laudis & artis habes tantum, IACOBE, vetustam
De vera stirpem nobilitate gerens,
Ausonias ita perge vigil placare sorores,
Iste labor patriæ proderit atq; tibi.

M. Casparus Brûlovius Pomera-
nus, Secundæ Curia apud. Ar-
gentor. Præceptor.

IV.

Arma viri ferte, arma: meas ferratus ad aureis
Accidit, hostili strepitus ferit atq; tumultu.
Seras belligero pœnas à Marte timendum est.
Sæcla hominum innumero numero bella, horrida bella
Increpitant, subitus bellorum efferbuit æstus.
Consilij ast expers cùm vis sibi mole tremenda
Non constet: (sic immanis cum turma Gigantum
Bella ciens suderis se vires, liquitur ictu
Fulmineo.) cùm non es circumpectora triplex,
Defendat auram tunica haut adamantina sortem:

Consilij

Consilij res prima erit, hoc capiâsse juvabit,
Hoc opus, hic labor est. Consultos perfica Pallas
Duc et ad optatam fausto certamine finem.
Ergò juvet veterum pressis vestigia signis
Ponere, præclarosq; duces & fata sequendum est.
Ergò opera est doctis rationem reddere ductis
Militiæ; quonam motu, quonam ordine constet,
Quæ positura aciei, quâ sit ratione gerendum
Bellum, quod victos possit fecisse nocenteis.
Nam huc animi tractus penetrat se liber, & expers
Pervolat impedimentorum diviniore aura,
Si quos percussit magnis spes laudis amica
Thyrsis, inlicio si quos invitat honorum.
Quos inter capite ante alios supereminet alto
Oppius, eximio prodens molimine partus
Doctrina. Meminisse igitur dulce ante-malorum
Quatulit haud umquam fessus satiate libellos
Volvendi, sæpè ille dies, sæpè ille studendo
Esomneis traxit nocteis. Iam numen Honoris
Excipiet, qui Virtuti cum laude litavit.
Grandis honos Oppi magno grandescet adauctu.
Auguror, augurium cum re sua fama sequetur.

Martinus Mellius Northusâ - Che-
ruscus amicâ manu scripsit,

F I N I S.